

THE STORIES OF MY LIFE

Sara Linderoth

Kandidatuppsats, HT 2014

Institutionen för Konst, Konstfack

Handledare: Katarina MacLeod

NO.1 Den 13:e maj 2014 träffar jag författaren Elliot Krieger på Teriyaki House, 217 Westminster St i Providence, Rhode Island. Jag är på utbyte i Providence och har några månader tidigare hittat Kriegers roman Exiles på nätet. Bokens huvudperson Lenny kommer som utbytesstudent 1970 till Uppsala – min hemstad – och hamnar mitt i rörelsen mot Vietnamkriget. Samma år anlände min pappa till Sverige efter att ha hoppat av den amerikanska armén, och samma år åkte Krieger själv som utbytesstudent till Uppsala.

Elliot bjuder mig på lunch och jag ställer frågor. Han har en ganska väl mottagen novell bakom sig men Exiles har fått ett svalt mottagande. Det betyder också att alla böcker han försökt få publicerade efter Exiles har hamnat i förlagens papperskorg. ”Kanske är den för macho. Det är ju mest medelålders kvinnor som köper böcker.” ”Hela berättelsen kan verka för otrolig, men det var ju så här det var.” Nu jobbar han för delstaten som kommunikatör och verkar ha lagt författandet på hyllan. Vi pratar i över en timme och jag undrar efter samtalet om jag kan få ta en bild av honom. Vi går ner till en gränd som ligger nära restaurangen och som tydligen är känd från TV-serier och filmer. Den ser typiskt amerikansk ut i mina ögon. Jag tar några bilder mot den rätt slitna tegelväggen. Han har händerna i byxfickorna, vilar bekvämt blicken i kameran och jag får intrycket av att han känner sig som Författaren med stort F.

Jag och myten

I en tillvaro som till allt större del består av flöden av information, som blir allt mer skärmbaserad och snuttifierad, så verkar behovet av berättelser vara konstant. Det finns kanske ingen motsägelse i det, kanske medverkar det splittrade samtidsläget i själva verket till att vi måste göra begripligheter av allt. Eller så är det som litteraturvetaren Lisbeth Larsson menar, att ett sekulariserat, förnuftsbaserat samhälle har ett större behov av berättelser. Att det vertikala förhållandet mellan individen och Gud inte är lika intressant längre. Nu är vi istället i ett ständig behov av nya berättelser som reglerar förhållandet till våra medmänniskor.¹

Oavsett orsak så verkar vi behöva forma, framställa, tolka, förmedla, igenkänna och kontempera vår

¹ *Filosofiska rummet* (2012). Vårt behov av myter. [Radioprogram] Producent: Thomas Lunderquist. Sveriges Radio, P1 25 mars.

tillvaro. Och det verkar inte vara någonting nytt. Roland Barthes skrev i mitten på 60-talet att "It [narrative] is present in all times, in all societies; indeed narrative starts with the very history of mankind; there is not, there has never been anywhere; any people without narrative."² Kanske är berättandet lika mänskligt som mänskligheten själv.

Just berättandet är centralt i min egen konstnärliga praktik. Det har blivit uppenbart att det är någonting som jag ständigt återkommer till, oavsett vilket material jag jobbar med. Dels gör jag och förmedlar egna historier, dels vill jag problematisera berättandet i sig. Detta berättande är inte vilket som helst utan bygger oftast på olika typer av moderna mytbildningar som direkt relaterar till mig och inverkar på min egen självbild.

För att förklara hur jag förhåller mig till begreppet myt så återvänder jag till Barthes igen och de teorier han presenterar i boken *Mytologier* som gavs ut första gången 1957. Barthes menar att myten inte är ett objekt eller en idé i sig, utan kopplad till kommunikation. Han menar att myten är ett yttrande och att detta yttrande kan ske på olika sätt. Dels genom tal och skrift, men även genom exempelvis film, teater, sport eller bilder. För att förstå mytens uppbyggnad så använder sig Barthes av semiologin, läran om tecknens betydelse för språklig kommunikation. Jag går inte in på hur det semiologiska system som bygger upp myten ser ut, men poängen med det teckenschema Barthes sätter upp är att det ska förklara hur myten kan komma till liv.³ Vad som sedan gör det möjligt för en läsare att tolka detta system som en myt är att yttrandet uppfattas som naturligt. Enligt Barthes är mytens princip en form av normalisering, "den förvandlar historien till natur."⁴

Jag började själv närma mig konstområdet genom fotografiet, och framförallt via det som kallas dokumentärt fotografi. Att jag både intresserar mig för det bildområdet och för Barthes teori om mytologisering är kanske inte så konstigt. Begreppet dokumentär är tätt sammankopplat med "verkligheten" och har traditionellt sett ansetts kunna spegla den. Även om denna syn har problematiserats i mängder så skulle jag vilja säga att begreppet fortfarande är tyngt av verklighets- och sanningsanspråk. Därför är det fortfarande problematiskt att använda, men i brist på bättre så kommer jag fortsätta göra det i den här texten. Oavsett, så finns det i den dokumentära bilden alla möjligheter

2 Barthes, Roland. (1975). An introduction to the Structural Analysis of Narrative. I *New Literary History*. Vol. 6, No. 2. *On Narrative and Narratives*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, s 237.

3 Barthes, Roland. (2007). *Mytologier*. Lund: Arkiv förlag, ss 206-7.

4 Barthes, *Mytologier*, ss 223-4.

Elliot Krieger.

att kommunicera myter enligt Barthes sätt att se på det. Det som ser ut som verkligheten kan också bära på en myt om densamma.

Hos mig själv cirkulerar de här funderingarna konstant. Verkligheten, finns den egentligen? Hur ser den ut? Det kan verka som uttjatade frågor, men för mig är de fortfarande meningsfulla att ställa.

Någonstans förenar de mitt konstnärliga arbete och fungerar som en utgångspunkt. Frågorna korsar mitt intresse för berättande, historieskrivning och representation. Vem berättar historier? Vem får

berätta historier? Hur berättas dessa historier och vad får berättas, vad får ta plats? Vem har, vem får, vem tar formuleringsprivilegiet? Vem lyssnar vi på? Hur påverkas vår världsbild och vad handlar den om? Jag är intresserad av vårt kollektiva medvetande och tänker att det är omöjligt att verka utanför en kontext. Att det är viktigt att i förväg fundera på vad ens egna arbete kommer att vägas och mätas mot. Jag kommer sällan fram till några raka svar. Och det är antagligen därför jag inte tröttnar på att tänka.

I boken *No Caption Needed* (2007) av Robert Hariman och John Louis Lucaites förklarar författarna närmare hur tecken och fotografi hänger samman och hur det som verkar vara "naturligt" i själva verket opererar ideologiskt. De uttrycker sig med andra ord och begrepp än Barthes men jag uppfattar att de beskriver samma typ av normaliserande funktioner.

"Photojournalism might be the perfect ideological practice: while it seems to present objects as they are in the world, it places those objects within a system of social relationships and constitutes the viewer as a subject within that system. ... [These relationships] are arbitrary, asymmetrical relations of power, yet they are made to appear natural as they are articulated through the unexceptionable signs of the real world."⁵ Visserligen diskuterar Hariman och Lucaites här en speciell form av dokumentär bild, den bildjournalistiska, som omges av specifika och yrkesetiska regler. Men trots det skulle jag vilja säga att deras resonemang går att applicera vidare än så och på den dokumentära bildens problematik i stort. Citatet pekar också på en annan funktion som representation har: makt. Liksom Hariman och Lucaites försöker avslöja detta relationssystem den akademiska vägen så behövs konstnärliga arbeten som gör detsamma. Jag tycker också att man som konstnär har ett ansvar att förhålla sig till dessa maktrelationer och sin egen maktposition som skapare.

En sång om livets gång

Ett par år efter gymnasiet så flyttade jag från min hemstad Uppsala till Fränsta i Ånge kommun, en medelpadsk tätort med drygt 1 200 invånare belägen sju mil in i landet från Sundsvall. Fränsta ligger nära Sveriges geografiska mittpunkt, men brukar ändå beskrivas som en del av norra Sverige. Det var från början inte tänkt att jag skulle stanna särskilt länge, men det slutade med att Fränsta blev min hemort under ett antal år.

⁵ Hariman, Robert & Lucaites, John Louis. (2007). *No Caption Needed: Iconic Photographs, Public Culture, and Liberal Democracy*. Chicago: University of Chicago Press, s 2.

Musse, bild från boken *En sång om livets gång*.

Redan från början blev jag konfronterad med mina fördomar om svensk landsbygd och det vi kallar Norrland (till viss del är stereotyperna gemensamma och utgår från landsbygd kontra stad). Fördomar som handlade om bakåtsträvande och det omoderna, och som bottenar i de berättelser vi förknippar med just dessa platser. Berättelser som man kan hitta i filmer som Kjell Sundvalls *Jägarna* eller i TV-serien *Pistvakt*. I många fall överensstämde dessa fördomar inte med det jag själv upplevde.

Men det är inte bara i den uppenbara fiktionen som idéerna om landsbygd och begreppet Norrland reproduceras, utan även i media. Jag tänker exempelvis på den virala TT-notis från 2012, daterad Stockholm, som i rubriken informerar om att "Invandrare uppmanas lämna blod." Vi får sedan veta att "Bristen på ovanligt blod gör att sjukhusen måste köpa in blod från andra länder. I ett projekt försöker nu sjukvården få mer blod från personer med bakgrund i Afrika, Sydamerika – och Norrland."⁶ Som om Norrland, 60% av Sveriges yta, är ett enhetligt område och som om Norrland inte är en del av Sverige, utan ett eget land. Även om man kan ana en humoristisk underton i notisen så bygger texten på

6 TT. (2012). Invandrare uppmanas lämna blod. *Tidningen Ångermanland*, 21 november. Notisen, som är kortare än TT:s originaltext, gjorde snabbt succé på nätet. Längre, och mer beskrivande, varianter förekom i flertalet svenska dagstidningar. I dessa fall fungerade denna notistext som ingress.

uppfattningen om att Norrland är någonting annat än övriga Sverige, och kanske framförallt något annat än det moderna och urbana Stockholm. Efter lite efterforskningar visar det sig att de personer med Norrlandskoppling som avses i texten är människor med väldigt ovanliga så kallade antigen från exempelvis Skelleftetrakten.⁷

Inte bara textjournalistik, utan även bildjournalistik är bra på att gestalta Norrland och svensk landsbygd i enlighet med våra fördomar. Myterna reproduceras även i fotografiska skildringar som inte befinner sig i en journalistiskt kontext. Efter min flytt till Fränsta så stod det ganska snabbt klart för mig att de fotografiska berättelser jag kunde ta del av, liksom fördomarna som jag nämnt tidigare, inte representerade min nya hembygd. Jag tittade bland annat på bilder av hyllade samtida och svenska män som Lars Tunbjörk, Martin Bogren, Pieter ten Hoopen, Anders Petersen och JH Engström och kunde inte identifiera mig med de platser som framställdes. Det var framförallt detta som gjorde att jag själv ville göra en skildring av mina nya hemort och som är grunden till den bok, *En sång om livets gång*, som jag jobbar med just nu.

NO.2 Vi brukade hänga en del på Bykrogen, innan Amir sålde. Jag hade varit där flera gånger innan jag flyttade hem till Dykarn. Jag minns att jag redan från första början tänkte att jag gillade att vara där. Stenimitationer på väggarna och halvpanel i något som liknade furu. Vi skulle fira lilla nyår och jag hade gått in för festen klädd i en stor vit kjol, gummistövlar, en glittrig kofta och en brosch med en blinkande tomte på som jag fått från sportaffären på Lucia. Jag stod i baren och en kvinna i medelåldern kom och ställde sig bredvid mig. Jag hade inte träffat henne tidigare.

– Går du på Ålsta, frågade hon.

– Joo det gör jag, sa jag och drog lite på svaret.

– Jag har alltid velat gå där, sa hon med en slags respekt i rösten (och jag tror verkligen att hon menade det).

Nu minns jag inte längre hur hon såg ut, men hon var liksom fascinerad av något.

– Om tio år kommer du vara en stor konstnär, sa hon sen och jag skrattade lite och skämdes.

⁷ Bilden av Norrland är något som kulturgeografen Madeleine Eriksson skriver om i sin avhandling *(Re)producing a periphery: Popular representations of the Swedish North* vid Umeå Universitet. Hon berör bland annat hur Stockholm och Norrland hierarkiskt förhåller sig till varandra som centrum och periferi, och maktförhållandet däremellan. Avhandlingen är kortfattat beskriven på <http://www.samfak.umu.se/nyhet//cid141893>. Eriksson intervjuas också i Forskning och Framsteg <http://fof.se/tidning/2011/7/alla-behover-en-norrlandning>.

Turbo körde en gång till Bykrogen i en av sina bilar, jag minns inte vilken. Han hade i alla fall lämnat nyckeln i, bilen hade ju ändå inga bromsar som fungerade. Istället för växelspak satt en skruvmejsel till höger om förarsätet. Sen hade någon tagit den från parkeringen och kört ner den för Shellbacken. Jag har för mig att den hamnade i fönstret på järnhandeln.

En sång om livets gång samlar ett 50-tal av mina bilder som fotograferats under en sexårsperiod, mellan 2008 och 2014, i och omkring Fränsta. Bilderna formar tillsammans ett narrativ över min vuxendoms hembygd, men platsen nämns aldrig vid namn eller pekats ut geografiskt. Man får heller inte följa några specifika personer. Poängen är inte att skildra just orten Fränsta. Min förhoppning är istället att gestaltningen ska vara mer allmängiltig. Även om man inte kommer ifrån en liten ort i Medelpad så kanske man har en koppling till en liknande plats någon annanstans i landet och kan därför känna igen sig i visualiseringen.

Att det här projektet är fotografiskt har delvis att göra med mitt intresse för berättelser, representation och identifikation. Men det handlar också om hur rollen som fotograf och inflyttare har flera likheter. Som fotograf pendlar du ständigt mellan att vara på insidan eller utsidan. Själva handlingen, att fotografera, kräver att du har tagit dig nära nog för att kunna avbilda dit motiv, men också att du tar ett steg tillbaka för att utvärdera vad du faktiskt ska fotografera. På samma sätt finns det dagar då du som inflyttare känner dig som en i gänget, och tillfällen då du påminns om att du kommer utifrån. Att fotografera kräver även att du byter språk, från ett tredimensionellt till ett tvådimensionellt, från ord till färg och form. Mitt talade språk förändrades också när jag flyttade till Fränsta. Potatis blev pärer, och blev å, men jag kunde snabbt flexa tillbaka till mitt gamla ordförråd och uttal när jag åkte ner till Uppsala och Mälardalen.

Amerikansk solnedgång och trevande balansgång

Jag har en hybridiserad relation till USA. Jag känner både igen mig i all amerikansk populärkultur jag tar del av som svensk, och i allt jag absorberat under min uppväxt med min pappa. Numera vill han inte åka tillbaka till sitt födelseland, så de senaste två resorna har jag gjort utan honom. I våras läste jag en utbytetermin på Rhode Island School of Design som ligger förhållandevis nära Hartford, Connecticut, där min pappa bodde tills han var i 20-årsåldern. Under våren började jag jobba med verket *Sunset*, som utgår från mina blandade känslor inför delar av mitt ursprung. Den amerikanska kulturen är påtagligt

Digital förlaga till animationen och projektionen *Sunset*.

visuell och på det sättet tacksam att arbeta med för en bildintresserad person som jag. *Sunset* består av en lånad digital stillbild av en solnedgång, gissningsvis observerad från en väg någonstans i mellersta USA, som jag har animerat värmevågor på. Luften över bergskammen i bildens bakgrund vibrerar.

Animationen är loopad och projiceras på en fristående träskärm som jag byggt av furu och gran. Träddringarna på skärmen är synliga och blir en del av bildytan när filmen rullar.

USA, liksom Norrland, är något vi svenskar generellt har en hel del uppfattningar om, även om jag tror att bilden av Amerika är mer differentierad än bilden av Norrland. I båda dessa fall ser jag mig själv dansa på gränsen mellan att tillhöra och inte. Att vara deltagare eller åskådare. Jag tror att jag i min konst försöker orientera mig mellan dessa två läger – och ibland positionera mig – med hjälp av en karta som ritas under tiden. Men jag drivs också av alla otaliga frågor och det specifika. Vad hade hänt om jag inte hade flyttat till Fränsta eller om min pappa inte hoppat av armén? Hur hade saker varit annorlunda och hur stor roll spelar dessa yttre omständigheter? Vad gör sociala och geografiska sammanhang med oss? Vad gör identifikation med en person, vad gör den inte...

Hittills har min arbetsprocess till stor del gått ut på att samla. Jag samlar på saker, bilder, dokument, berättelser, minnen, ögonblick och händelser som passerat. Kanske är det naturligt att jag har ett så stort

intresse för fotografi. För mig är själva akten att ta en bild ett slags insamlande i sig. Samla för att ha kvar, samla för att vid tillräcklig mängd förhoppningsvis förstå någonting.

NO.3 Hemma hos min syssling Andrea i East Haddam ska vi äta middag på verandan. Jag hör någonting stillsamt vina över hustaket men bryr mig inte nämnvärt, sneglar lätt uppåt men ser ingenting. Läger sallad på tallriken. Andrea säger att det är hennes granne Mack som smäller smällare för att reta upp Lilly. Lilly är Sarahs lilla nervösa hund. Sarah är Andreas dotter. Mack tror att hans mamma återfötts som Lilly.

Jag hör en smällare gå av i höjd med mitt högra öra. Det är en ganska ordentlig knall. Andrea försäkrar mig om att Mack snart kommer att dyka upp. Jag lutar mig ut från altanen, kikar mot Macks trädgård och ser ett tiotal meter bort någon som hukar med fyrverkerier i händerna bakom en mindre buske.

Mack har tydligen varit i Vietnam och lider av PTSD, Posttraumatiskt stressyndrom. "Alla jag känner som kommit hem från Vietnam är fucked up, antingen har de ett drogmissbruk eller någon form av störning" säger Andrea och fortsätter med att förklara att hennes granne har ett hjärta av guld. "Men det var obehagligt när han berättade om den första personen han dödat och lukten av blod".

Jag säger till Andrea att jag aldrig vet om jag ska säga något om min pappa när jag träffar personer som Mack. Andrea skrattar liksom till och säger i princip att det inte skulle vara så populärt. Mack går tydligen fortfarande i parader och deltar i ceremonier där man bränner uttjänta amerikanska flaggor.

Några fler smällare går av och snart ser jag Mack närma sig uteplatsen. Han hänger snart över verandaräcket, är trevligt skämtsam och pratar om vad han gjort på Fathers Day. Lilly skäller högt och oavbrutet och springer fram och tillbaka på verandan tills Mack släntrar tillbaka till sig. Min mat har blivit lite kall.

KÄLLFÖRTECKNING

Barthes, Roland. (1975). An introduction to the Structural Analysis of Narrative. I *New Literary History*. Vol. 6, No. 2. *On Narrative and Narratives*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Barthes, Roland. (2007). *Mytologier*. Lund: Arkiv förlag.

Filosofiska rummet (2012). *Vårt behov av myter*. [Radioprogram] Producent: Thomas Lunderquist. Sveriges Radio, P1 25 mars.

Hariman, Robert & Lucaites, John Louis. (2007). *No Caption Needed: Iconic Photographs, Public Culture, and Liberal Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.

TT. (2012). *Invandrare uppmanas lämna blod*. Tidningen Ångermanland, 21 november.